

## AGATA KRISTINING «KUTUBXONADAGI MURDA» ASARIDA IKKI TOMONLAMA TABIATNING FALSAFIY VA BADIY TAHLILI

*Mamadjonova Sevara Maxamadjon qizi*

*Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti*

*10.00.04 Yevropa, Amerika, va Avstraliya*

*xalqlari tili va adabiyoti*

*Annotatsiya: mazkur maqolada ingliz detektiv adabiyotining yirik namoyandasi bo'lgan Agata Kristining «Kutubxonadagi murda» asarida ikki tomonlama tabiat masalasi falsafiy va badiiy jihatdan tahlil qilinadi. Asardagi qahramonlarning ichki va tashqi olami, inson xarakteridagi yashirin qirralar hamda axloqiy niqob masalalari badiiy-estetik nuqtai nazardan o'rganiladi. Tadqiqot davomida yozuvchining psixologik tasvir mahorati, detektiv syujet orqali inson ruhiyatini ochib berish usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, asarda yaxshilik va yomonlik, haqiqat va yolg'on, tashqi ko'rinish va ichki mohiyat o'rtasidagi qarama-qarshiliklarning falsafiy mazmuni yoritiladi.*

*Kalit so'zlar: Agata Kristi, «Kutubxonadagi murda», detektiv janr, ikki tomonlama tabiat, psixologizm, falsafiy tahlil, badiiy talqin, obraz, inson ruhiyati, syujet.*

## ФИЛОСОФСКИЙ И ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ ДВОЙСТВЕННОСТИ ПРИРОДЫ В ПРОИЗВЕДЕНИИ АГАТЫ КРИСТИН «МЕРТВЫЕ В БИБЛИОТЕКЕ»

*Аннотация: В данной статье философски и художественно анализируется проблема двойственной природы в произведении *The Body in the Library* английской писательницы Agatha Christie, являющейся крупным представителем детективной литературы. С художественно-эстетической точки зрения исследуются внутренний и внешний мир героев произведения, скрытые стороны человеческого характера, а также проблема нравственной маски. В ходе исследования анализируются мастерство писательницы в психологическом изображении и способы раскрытия человеческой психологии через детективный сюжет. Кроме того, раскрывается философское содержание противоречий между добром и злом, правдой и ложью, внешним обликом и внутренней сущностью в произведении.*

*Ключевые слова: Agatha Christie, *The Body in the Library*, детективный жанр, двойственная природа, психологизм, философский анализ, художественная интерпретация, образ, человеческая психология, сюжет.*

## PHILOSOPHICAL AND ARTISTIC ANALYSIS OF TWO-SIDED NATURE IN AGATHA CHRISTINE'S "THE DEAD IN THE LIBRARY"

*Abstract: This article provides a philosophical and artistic analysis of the issue of dual nature in *The Body in the Library* by Agatha Christie, one of the prominent representatives of English detective literature. The study examines the inner and outer worlds*

*of the characters, the hidden aspects of human character, and the problem of moral masks from an artistic and aesthetic perspective. The research also analyzes the writer's mastery of psychological depiction and the methods of revealing human psychology through a detective plot. Furthermore, the philosophical meaning of the contradictions between good and evil, truth and falsehood, external appearance and inner essence in the novel is explored.*

**Keywords:** *Agatha Christie, The Body in the Library, detective genre, dual nature, psychologism, philosophical analysis, artistic interpretation, character, human psychology, plot.*

## KIRISH

Jahon adabiyotida detektiv janr o'zining murakkab syujeti, psixologik tasvir usullari va inson ruhiyatini chuqur ochib berishga qaratilgan badiiy xususiyatlari bilan muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, ingliz yozuvchisi Agata Kristi ijodi detektiv adabiyot taraqqiyotida alohida bosqich hisoblanadi. Yozuvchining asarlarida jinoyat voqealari orqali inson xarakterining yashirin qirralari, axloqiy tanlov va ruhiy ziddiyatlar mahorat bilan yoritiladi.

Agata Kristining «Kutubxonadagi murda» asari ham detektiv syujet asosida yaratilgan bo'lsa-da, unda inson tabiatining murakkabligi, ikki tomonlama xarakter masalasi va ijtimoiy niqob tushunchalari muhim falsafiy qatlam sifatida namoyon bo'ladi. Asardagi qahramonlar tashqi tomondan odobli, madaniyatli va sokin insonlar sifatida ko'rinsa-da, voqealar rivoji davomida ularning ichki dunyosidagi yashirin niyatlar, manfaatlar va axloqiy zaifliklar ochib beriladi.

Detektiv adabiyotning asosiy xususiyatlaridan biri shundaki, unda jinoyat faqat voqelik sifatida emas, balki inson ruhiyatini o'rganish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Shu jihatdan qaraganda, «Kutubxonadagi murda» asari insonning ikki tomonlama tabiatini ochib beruvchi muhim badiiy manba hisoblanadi. Yozuvchi qahramonlarning tashqi qiyofasi bilan ichki mohiyati o'rtasidagi tafovutni detektiv voqealar orqali yoritadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, Agata Kristi asarlarida inson tabiatining falsafiy talqini va psixologik tasvir vositalari yetarlicha o'rganilmagan. Ayniqsa, «Kutubxonadagi murda» asarida ikki tomonlama tabiat masalasining badiiy-estetik mohiyatini tahlil qilish zamonaviy adabiyotshunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Agata Kristining «Kutubxonadagi murda» asarida insonning ikki tomonlama tabiatini falsafiy va badiiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsad asosida quyidagi vazifalar belgilandi:

- asardagi qahramonlar xarakterining ikki qatlamli mohiyatini aniqlash;
- detektiv syujetning psixologik funksiyasini tahlil qilish;
- yozuvchining badiiy tasvir vositalarini o'rganish;
- inson ruhiyatidagi yashirin ziddiyatlarning falsafiy mohiyatini yoritish.

### **METODOLOGIYA**

Mazkur tadqiqotda qiyosiy-tahliliy, psixologik, germeneytik va struktural tahlil metodlaridan foydalanildi. Asarning mazmun-mohiyatini ochib berishda adabiyotshunoslikning zamonaviy nazariy qarashlari asos qilib olindi.

Qiyosiy-tahliliy metod yordamida Agata Kristi ijodidagi boshqa detektiv asarlar bilan «Kutubxonadagi murda» asari o'rtasidagi umumiy va farqli jihatlar o'rganildi. Ayniqsa, yozuvchining inson xarakterini ochish usullari va detektiv syujetdan foydalanish tamoyillari tahlil qilindi.

Psixologik tahlil metodi orqali qahramonlarning ichki kechinmalari, yashirin niyatlari va ruhiy holatlari o'rganildi. Detektiv janrning asosiy xususiyatlaridan biri insonning tashqi va ichki olami o'rtasidagi ziddiyatni ochib berish ekanligi sababli, psixologik yondashuv tadqiqotning muhim metodologik asosini tashkil etdi.

Germeneytik metod yordamida asardagi ramziy detallarning falsafiy mazmuni sharhlanadi. Kutubxona obrazi, murda timsoli, yashirin sir va niqob motivlari asarning asosiy semantik qatlamlari sifatida talqin qilindi.

Struktural tahlil metodi orqali asarning syujet qurilishi, konflikt tizimi va detektiv kompozitsiyaning badiiy funksiyasi o'rganildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy manbalar, adabiyotshunos olimlarning qarashlari va detektiv janrga oid nazariy ishlardan foydalanildi.

### **NATIJARLAR**

Tadqiqot natijasida Agata Kristining «Kutubxonadagi murda» asari inson tabiatining murakkab va ikki tomonlama mohiyatini ochib beruvchi muhim badiiy asar ekanligi aniqlandi. Asarda deyarli barcha qahramonlarning tashqi qiyofasi bilan ichki dunyosi o'rtasida ma'lum tafovut mavjud.

Asardagi asosiy falsafiy masalalardan biri insonning ijtimoiy niqobi hisoblanadi. Qahramonlar jamiyat oldida ma'lum bir obraz yaratishga intiladilar. Ularning tashqi muomalasi, madaniyati va odob-axloqi ko'pincha ichki manfaatlar, qo'rquv yoki yashirin niyatlarni berkitishga xizmat qiladi. Shu jihatdan qaraganda, yozuvchi insonning haqiqiy mohiyatini detektiv voqealar orqali bosqichma-bosqich ochib beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, asarda kutubxona timsoli alohida ramziy ma'noga ega. Kutubxona odatda bilim, sokinlik va madaniyat ramzi sifatida talqin qilinadi. Ammo aynan shu makonda murdaning topilishi tashqi tartib va ichki buzuvchilik o'rtasidagi qarama-qarshilikni ifodalaydi. Bu holat yozuvchining inson tabiatidagi yashirin zulmatni ochib berishga bo'lgan intilishini ko'rsatadi.

Asarda detektiv syujet faqat jinoyatni aniqlash vositasi emas, balki inson ruhiyatini tadqiq qilish usuli sifatida xizmat qiladi. Har bir qahramon ma'lum bir sirni yashiradi va voqealar davomida ularning asl qiyofasi ochila boshlaydi. Shu orqali yozuvchi inson tabiatining ko'p qatlamli ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida Agata Kristining psixologik tasvir mahorati yuqori ekanligi aniqlandi. Yozuvchi dialoglar, ichki monologlar va mayda detallardan foydalanib, qahramonlarning yashirin kechinmalarini ifodalaydi. Ayniqsa, asardagi shubha muhiti, ruhiy bosim va ichki qo'rquv tasviri detektiv syujetning badiiy ta'sirchanligini oshiradi.

Asarda yaxshilik va yomonlik masalasi ham murakkab falsafiy talqinda beriladi. Qahramonlar mutlaq yaxshi yoki mutlaq yomon sifatida emas, balki ichki ziddiyatlarga ega insonlar sifatida gavdalanadi. Bu esa yozuvchining realizmga yaqin estetik qarashlarini namoyon qiladi.

## MUHOKAMA

Agata Kristining «Kutubxonadagi murda» asari detektiv janr doirasidan chiqib, inson ruhiyatining falsafiy tahliliga aylangan asarlardan biridir. Yozuvchi jinoyat voqearasini markaziy syujet sifatida qo'llagan bo'lsa-da, asarning asl mohiyati inson xarakterining murakkabligini ochib berishga qaratilgan.

Ikki tomonlama tabiat tushunchasi asarda bir necha qatlamda namoyon bo'ladi. Birinchidan, qahramonlarning tashqi va ichki olami o'rtasida ziddiyat

mavjud. Ikkinchidan, jamiyatning o'zi ham tashqi tartib va ichki axloqiy inqiroz o'rtasidagi qarama-qarshilik asosida tasvirlanadi. Uchinchidan, inson ruhiyatidagi yaxshilik va yomonlik kurashi asarning asosiy falsafiy qatlamini tashkil etadi.

Adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan qaraganda, Agata Kristi detektiv janr imkoniyatlarini kengaytirgan yozuvchilardan biri hisoblanadi. U jinoyatni oddiy sarguzasht elementi sifatida emas, balki inson tabiatini o'rganish vositasi sifatida talqin qiladi. Shu sababli uning asarlarida psixologik tahlil muhim o'rin egallaydi.

Asardagi kutubxona obrazi alohida estetik va falsafiy ahamiyatga ega. Kutubxona tashqi tomondan madaniyat va bilim markazi bo'lsa-da, uning ichida sodir bo'lgan jinoyat insoniyatning yashirin axloqiy inqirozini anglatadi. Bu esa modernistik adabiyotdagi "tashqi tartib va ichki bo'shliq" konsepsiyasiga yaqinlashadi. Asardagi ayol obrazlari ham ikki tomonlama tabiat masalasini ochishda muhim funksiyani bajaradi. Ular bir tomondan nozik va himoyaga muhtoj insonlar sifatida ko'rinsa, ikkinchi tomondan murakkab ruhiy olam va yashirin maqsadlarga ega shaxslar sifatida tasvirlanadi. Detektiv asardagi sir va shubha muhiti inson ruhiyatining qorong'i tomonlarini ifodalovchi badiiy vosita sifatida xizmat qiladi. Yozuvchi o'quvchini voqealar ichiga olib kirar ekan, uni nafaqat jinoyatchini izlashga, balki inson tabiatining murakkab mohiyatini anglashga ham undaydi.

Agata Kristining badiiy mahorati shundaki, u oddiy kundalik hayot voqealaridan katta falsafiy xulosalar chiqaradi. Shu jihatdan «Kutubxonadagi murda» asari nafaqat detektiv roman, balki inson ruhiyati haqidagi psixologik-falsafiy asar sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

### XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida shuni aytish mumkinki, Agata Kristining «Kutubxonadagi murda» asari detektiv janrning falsafiy va psixologik imkoniyatlarini namoyon etuvchi muhim badiiy asardir. Asarda insonning ikki tomonlama tabiati, tashqi va ichki olam o'rtasidagi ziddiyat, axloqiy niqob va yashirin ruhiy kechinmalar mahorat bilan tasvirlangan.

Yozuvchi detektiv syujet orqali inson xarakterining murakkab qatlamlarini ochib beradi. Qahramonlarning tashqi qiyofasi bilan ichki mohiyati o'rtasidagi

tafovut asarning asosiy falsafiy g'oyasini tashkil etadi. Ayniqsa, kutubxona timsolining ramziy ma'nosi asarning estetik qiymatini oshiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Agata Kristi detektiv janrni faqat sarguzasht vositasi sifatida emas, balki inson ruhiyatini tadqiq etish maydoni sifatida talqin qilgan. Shu sababli uning asarlari bugungi kunda ham ilmiy va badiiy jihatdan dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Demak, «Kutubxonadagi murda» asari inson tabiatining murakkabligi, yashirin ziddiyatlar va axloqiy tanlov masalalarini yorituvchi falsafiy-badiiy asar sifatida jahon adabiyotida muhim o'rin egallaydi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kristi A. Kutubxonadagi murda. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
2. Christie A. The Body in the Library. - London: Harper Collins, 2003.
3. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. - Toshkent: Akademnashr, 2018.
4. Karimov N. Badiiy adabiyot va tahlil mezonlari. - Toshkent: Fan, 2016.
5. Freyd Z. Psixoanalizga kirish. - Toshkent: Tafakkur, 2010.
6. Bahodirov M. Jahon detektiv adabiyoti va uning xususiyatlari. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.